

EUSKERAZKO IZENAK ERDIAROKO IDAZKERAN

(871'ean Araba'ko larruki Bat)
(Jarraipena)

Giza-izenak bakarrik gelditzen zaizkigu aztertzeke Larruki ontako izen guztien artean; eta, esa genduan bezala, nerri, larruki onen giza-izen oiek toki-izenak baiño jakingarriagoak dirala iduritzen zait; giza-izen oietatik asko, zerao euskaldunak bait dira, naiz, larruki guztia lateraz idatzia izan zalako, izen oiek later-itxuraz jantzirik etorri.

Izen oiek gizakumeen izenak nola izan daitezkean ulertzeko, oartxo bat egin nai nuke, beren azterketa-lana asi aurretik: Izen oiek, izenak baiño geiago, abizenak dirala, alegia; etxe, eta, agian jauregien izenak; larruki ontan agertzen diran gizakumeak jende aberatsak zirala bait dirudi. Euskaldunen artean oitura zarra da bá, edozeinei bere etxearen izenez dei egitea.

Ona bá, larruki zaar onek eskeintzen dizkigun giza-izenak:

ARROÑCIUS.— Arrontius edo Arrontzio au, larrukia idatzierazi zutenetako bat dugu. Beste guztien "asaba" edo "patriarka", itxuraz beintzat: "Ego senior Arroncius et filius meus Tellus et dompno Bivere episcopo et dompno Petro abba de Ocoizta et dompno Alaquide presbiter et dompno Vitulus meo subriño et dompna Obtavia mater de dompno Bivere episcopo, et filiis nostris, nos omnes placuit una concordia cum firmitatete et talentum pro remissione peccatorum nostrorum...".

Apaiz jaunek oartuko ziranez, oso latera baldarrean idatzia dago aapaldi ori, nominatibo eta genitibo-erak alkarrekin nastuz. Izen oiek danak genitibo-eran egon bear lukete, "placuit" aditzak ori agintzen dualako, eta era ortan itzuliko ditut nik:

"Ñeri, Arrontzio jaunari, Tello nere semeari, Bibere gotzai jaunari, Kepa Okoizta'ko abata jaunari, Alakide bereter jaunari, Bitulo nere illoba jaunari, andre Obtavia Bibere gotzai jaunaren amari, eta gure semeei, bat egiñik, benetan eta zer egiten dugun oarturik, danoi izan zaigu atsegiña, gure obenen barkapenerako...".

Eta ondorean Okoizta'ka Donebixente'ren lekaidetxeari egiten dizkoten en emaitzen zerrenda dator. Ez nolanaiko emaitzak, alajaiña!

Arroncius ez da laterazko izena, naiz lateraz idatzitako larruki ontan lateraturik nominatibo-eran agertu. Ez da izen kristaua ere, orrelako Donerik ez bait

da. Donetegietan ez dator beintzat; ez Arroncius bezala, ez Arrontius, ez Arontius, ez Aroncius bezala. ARROÑ eta AROÑ izkiez asten dan Done-izenik ez zait iñon agertu.

Euskal-izena dugu beraz izentxo ori. Abizena seguruaski, eta abizena baiño len, etxe baten izena. Esan dugun lez, oiturazkoa izan bait da gure artean, jendeari bere etxearen izenaz deitzea.

Zer ote dugu, etimologiz Arrontzio zaar ori. "Ar" zer dan badakigu. "Ontzi" zer dan ere bai. Eta, "O", atzizki ugaritasun-adierazlea dala, nork ez daki?

Bapo! izenkiak zer diran badakigu. Baiñan izenki oiek alkartuta sortzen zai-gun izenak, ez dit atsegin geiegirik ematen: AR-Ontzi-O, "Lugar de Vasijas de Piedra"? Ez dakit bá...! Etimologi errezegia gertatzen zait.

Ori ordea, Arrontzio'ren etimologia ezagutzera iristeko bide bat besterik ez da, eta ez egokiena, nere ustez. Bai bait da beste bat, askoz zugarra.

Bi zati nabarmen ditu larrukiak damaigun ARROÑCIUS orrek: Euskalduna bata, "ARROÑ". Eta laterazkoa bestea, "CIUS".

Euskalduna dan zatiak berak ere bi atal ditu: "AR" (arria): eta "OÑ", ("OÑA" nominatibo-eran), toki-ta-ugaritasun-adierazlea dan atzizki ezaguna.

Beraz, ARROÑ, nominatibo-eran ARROÑA, "leku arritsua" dugu. "Pedregal", gazteleraz.

"CIUS", edo, obeto, "TIUS", laterak giza-izenak tajutzeko eundaka eta eundaka erabilli zuan atzizkia da. Laurentius, Fulgentius, Ignatius, Gaudentius, Tiburtius, Venantius, Vincentius..., eta zenbat eta zenbat olako!

Ontara ezkerro, gure elburura iritxiak gerala deritzait:

Larruki ontan agertzen dan sendiaren "asaba" arek, ARROÑ zuan agian izena, ARROÑA nominatibo-eran. Ta, ARROÑ ori laterara biurtzerakoan ARROÑ-TIUS idatzi zigun lumalari ark, lateraren araurik jatorrenetako bat zintzo betez.

Gaur Araba'n bada, Kerexeta'k dionez, Arrontzio'ren antza aundia duan abizen pitx; bat: ARROÑTZE. Abidez onen amaierako "tze" ori, toki-adierazle baiño geiago ugaritasun-adierazle dan "on" atzizkiari indar-ematera datorkion atzizki toki-adierazle bat da.

Ortaz, gau-egungo Arrontze'tarrak bezala, bera ere arabarra zan Jaun aren izena ARROÑTZE izatea ere badaitekean gauza da.

TELLUS.-Larruki ontan agertzen da aurreneko aldiz izen au. "Arroncius" bezala, ez da au ere izen kristaua. Izen ortako Donerik ez duzu beintzat Elizaren Donetegietan aurkituko. Kerexeta'k abizen galziarra dala dio, baiñan Garcia Carraffa'k ez du aipatu ere egiten. Ez da itxuraz beintzat izen euskalduna. Baiñan emen bertan sortua dala esango nuke nik, gure dokumentuetan maiz agertzen bait da; bai izen bezala, Tello, bai abizen bezala ere: Tellez. Tellez, euskeraz; Tellorena, izango litzake.

García Carraffa'k, Labairu'gandik jasota, Tellitu Enkarterrietako abizena dala diosku; baiñan nik ez nuke esango Tellitu orrek Tello'rekin zer ikusirik baduanik. Baiñan ez nuke ukatu ere egingo.

BIVERE. Gotzai baten izena. Ez da au ere izen kristaua, ez bait da Donetegietan BIB edo BIV izkiez asten dan Donerik ikusten. Geeroago bai, Viventius izeneko Done bi aurkitzen dira Erroma'ko Elizaren donetegian, baiñan biak XII mendekoak diralarik, ez digute IX mendekoa dan larruki ontarako balio.

Bibere izen euskalduna dala, esango nuke nik.

Egia da larrukiak dionez, Asturietatik etorritako jandearen oiñordekoa dugula izen ori zeramakian gotzai ura: Entzun larrukiar:

"Offerimus et donamus ad honorem sancti Vincenti de Ocoizta et tibi abba domno Petro, ecclesias Sancta Gratia et Sancti Martini, in villa Stabellu... cum terminos et pertinentia et cun terris, vineis, ortos, lineas, ferragines, pomares, ad integritate, quia istas erencias de nosotros avus habemus qui de Legione venerunt ibi":

Euskeraz:

"Zuri, Kepa abata jauna, eskeintzen eta ematen dizkizugu Okoizta'ko Donobixente'ren omenez, Stabellu uriko Donegrazi'ren eta Donematiñ'en elizak beren jabetasuneko lur-mugen barruan duten guztiarekin, alor, masti, baratz, lierri, larre gizen, eta zitu-zugaitz guztiakin. Ondare oiek Leon'dik onera etorri ziran gure aitongandik artuak bai ditugu".

Stabellu ori, gaur Estabillo deritza, eta Trebiño'ko Konterriaren eoan Gazteiz'tik ogeirenbat kilometrora dago. Euskaldun-euskalduna zan orduan. Oso osoan euskalduna.

Euskalerria etorri ziran Leon'dik Bibere gotzaiaren aitona. Zerk eraginda? Ez dakigu. Baiñan, bai, badakigu oso zakarrak zirala garai aietan euskotarren eta asturiarren arteko arremanak. Altagutziz, Asturietatik (Asturi'koa bait zan Leon), Euskalerria etorri ziran jende aiek! Zergaitik? Euskaldunak ziralako!, ezpairik gabe.

Zergaitik ainzuzen, zearo euskalduna zan eta Stabellu zeritzan erriska txiki artara? Izatez bertakoak ziralako. Eta Asturietara Stabellu'tik joan ziralako. Ori adierazten bait digu aitona aiek Stabellu'n ainbeste aberastasunen jabe izateak!

Zerzalata joan ziran Stabellu'tik Asturietara? Ez dugu ortaz usmorik ere.

Bisigotak, euskotarren etsai gogorak izan ziran beti, eta ala jarraitu zuten, arabitarren eragiñez Asturietako lur menditsuetara mugaturik gelditu ziranean ere. "Domuit Vascones", "menderatu zituan euskotarrak" izaten zan edestilari bisigotek Españi'ko errege bisigoten omenez idatzi oi zuten goratzarrerik aundiena: "Domuit Vascones".

Ori bera izan zan Asturietako errege bisigoten guraririk aundiena ere: Euskotarrak menderatzea. Ez auek, asturitarrek, ez aiek, bisigotek, sekulan lortu ez zuten gauza.

Orregaitik, orduango Euzkadi'ren sarkaldean euskotarrentzat, ots arabarrentzat, etsaierik gogorrenak egoaldetiko arabiarrek ala Asutiaetatiko bisigotak izan ziran jakitea, ez zaizu erreza gertatuko. Etsai gaiztoa izan bait da Españi Euzkadi' rentzat beti.

Borrokaldi oietako batean katigu arturik, Asturietara eramanak izan ote ziran Bibere gotzaiaren "aitona" aiek?

759'aren inguruan, Fruela erregeak eraso zio Araba'ri, eta gero emazte egin zuan Munia edo Muña, "vasconum puella" edo "neskatil euskotarra", eraman zuan, iges egitean, berekin katigu.

Fruela, orduan Araba'renak ziran Bureba'n eta Sarkaldeko Errioxan'n ibilli zan arrapalari. Ibero ibaiaren inguruetan. Stabellu ez zegoan andik urrutsi. Stabellu ortakoa ote zan Muña neskatilla, eta arekin joan ote ziran Bibere gotzaiaren aitona?

Geroago ote? Fruela eta Muña'ren semea, II Albontsa, Mauregato iraultzaria-rengandik igesi, "oso ongi artu zuten bere amaren aideengana" igesi etorri bait zan, gero ostera Asturietara errege biurtzeko. II Albontsa'rekin joan ote ziran?

Eta, etorri? Noiz etorri ote ziran? I Ordoño'ren denboran? 850'etik 866'era 1 Ordoño Muña euskaldunaren billoba Obiedo'n errege izan zanean, arabitarrek iñoiz baiño gogorrago jotzen zutelako, izan zan urte oietan arabarren eta asturiarren artean pake ta laguntza-aro sendo bat.

I Ordoño illik, bere semeak, III Albontsa'k artu zuan erregetza. Eta au ere bere aitona bezala, irultzatik igesi. "Bere amaren aldetiko aideengana" etorri-bearrean aurkitu zan. Berekin etorri ote ziran 866'ean gure Bibere gotzaiaren sendikoak?

Danadala, bost urte geroago, 871'ean, Stabellu'n ditugu gure Bibere au, eta sendi osoaren Asaba dala dirudian Arrontzio.

Nongo gotzaia izan ote zan Bibere? Iñork argitu ez duan gauza. Armenti' ko gotzaia ez da. Armenti'ko lenen gotzaia, —dokumentuen bidez ezagutzen dugun lenen gotzaia—, sei urte geroagokoa bait da: Albaro; 877'koa. Orregaitik, "Araba'ko gotzaia" esan oi zaio gure Bibere oni.

Izena, nere ustez euskalduna duala esan dut. Ez naiz ordea bere etimologia usmatzeko ere gauza. Ea zuk, irakurle, korapilloa askatzen didazun. Baiñan, arren, ez bezait iñork esan izen ori lateratik datorrela. "V"z idatzita, "Vivere" itzak lateraz "Bizitzea" esan nai du. Balio ez digun etimologia. Itxura ortako Izenik ez bait zitzaion iñori ipintzen. "B"z idatzia berriz, "Bibere" "edatea" izango litzake. Ipintzen ez zan izena izateaz gaiñera, gotzai batentzat oso egokia iduritzen ez zaidan izena.

ALAUQUIDE.— "Dompno ALauquide, presbiter". "Alakide jauna, presbiteroa", euskal izen zarrez, "bereterra". Au ere, kristaua ez dan izena dugu. Santutegietan beintzat ez dut orrelako izenik aurkitu. Ez "L"z, ez "LL"z, ez "Q"z, ez "K"z.

Izen bisigota ote da? Ez. Ez bait da agertzen bisigoten santutegian ere.

Euskalduna dugu beraz izen au ere. Zer esan nai duan ez dakit. Badakit "kide" berdintasuna adierazten duan atzizkia dala, baiñan "ala" zer dan ez dakit. "R" maiz "L" biurtzen dala ere badakit. "Araba" - "Alaba", adibidez, urrutirago joaten ibilli gabe. Nik orrelako izetan "R" daramakitenak "L" daramakitenak baiño zarragoak dirala esango nuke. Orrela, XIV mendeko larruki batean, Aramaiona eta Lenitz'en arteko mugak egiztatzekoan, bein baiño geiagotan, "Arbina" esaten zaio Aramaiona'ko errekatxo bati. Gaur, 'Albina" esaten diote danek, Gazteiz'eri edate-ura ematen dion errekatxo orri.

Orrela, gure larruki ontako Alauquide ura, leenago Arakide izatea ba'leikean gauza da. Orrela ba'litz, "Arakide" aren izenik kidekoena "Arakil" izango genduke orain, Naparroa'ko aran baten izena.

Baiñan ez bait dirudi "R" "L" baiño zarragoa dalako arau orrek izen eta itz guztientzat balio duanik, gure Alakide, beti Alakide izan izatea baleikean gauza dugu. Onela izatekotan ALAKIDE'ren kideko izena, gaur, ALAPIDE izango litzake; Kerexeta'k dioskunez, Arjentina'n oraindik bizirik jarraitzen duan euskal-abizena.

Etimologia? Ni ez naiz bat ematera ausartzen' bai "ARA" eta bai "ALA" euskeraren "antziñitz" edo "arkaismo" bi dirala iduritzen bait zait. Bere zentzua galduta iritxi zaizkigun antziñitzak.

Kerexeta'ren ustez, "ALA", "Iarre" ornen dugu, gazteleraz, "pasto". Beraz "Ala-pide", "Larre-bide" izango genduke, "B" errez biurtzen bait da "P".

Eta, "ARA" berriz, "ala"ren edo "ira"ren aldakuntza ornen da; eta "KIL", atzizki toki-adierazlea. Beraz, "Ara-kil", "Iarre-toki" edo "ira-toki" ornen dugu.

Danadala, Alakide, "amargarren mendean eusko-erreñuan erabiltzen zan giza-izana dala", "Enciclopedia General del País Vasco" k diosku. Amargarren mendean? Baita bederatzigarrenean ere, erantzun genezaioke guk 871' ko larrukia eskuetan dugula.

VITULUS.- "...et dompno Vitulus, meo subrino". "Eta Vítulus jauna, nere illoba". Ona emen beste euskal-izen bat. Laterara biurtua. Baiñan izen ortako DOne-rik ez dalako, ez dugu au ere izen kristaua. Vitus, bai. Vitus edo Bito Donean, IV mendean asieran Diokleziano'ren ziogorpean Itali'n eraildako martiri baten izena da. Vitulus, lateraz Bito Txiki, izango litzake. Baiño ez du gure Viturulus'entzat balio, ez bait zitzaion emen iñori bere izenik diminutitibo edo ttipi-eran ipintzen.

Alderantziz, euskaldunek, beren buruei abere-izenak ipintzeko izan zuten zaletasuna, ongi ezagunak zaizkigu: Bela, aitak, Belasko, semeak; Otxoa, aitak, Otxoa, semeak...

Vitulus, lateraz, "aberekume" da; bereiziki, bei-kume arra. Larrukiak Vitulus bezala aurkezten digun Arrontzio'ren illoba onen izena, euskeraz Aretxe, Zekor, Zezenko, edo orrelako zerbait ote zan?

PETRO eta OBTAVIA. Izen auetan zer esanik ez dugu, euskaldunak ez dirala agirian dagoan gauza bait da.

Kepa, Okoizta'ko Donbexiente'ren lekaidetxeko abata zan, lekaide etxe aren izenean larruki onek aipatzen dituan emaitzak jaso zituana: "Dompno Petro abba de Ocoizta".

Oso goiz sartu zan Kepa deunaren eraspina gure asaben artera; Euskalerriko dokumenturik zarrenean ere, 759'an, Mikel Deunaren lekaimetxeko lekaimetxeko buruzko larrukian ere agertzen bait da. Ez da arritzekoa, Kepa Donea elizaren lenengo Aitasantua izanik!

Obtavia, Bibere gotzaiaren ama izan zan: "Dompna Obtavia, mater de dompno Bivere episcopo". Octavius eta Octavia, jende askoren izenak izan ziran erromatekoan. Alatagutziz, Octavius edo Octavia izeneko Donerik ez da lenen lau mendeetako Doneen artean. Askoz gutxiago "B"z idatzitako Obtavius edo Obtavia'rik.

Orrek zer esan nai duan? Doneenak ez ziran izenak Euskalerrian errez eta sari ipintzen zirala oraindik, IX mendeko kristauen artean.

Bai. Octavius izeneko Done bat izan zan; italiarra, baiñan aski berandukoa gure Obtavia onen izen-iturri izateko: VI mendekoa.

Eta Arrontzio asabaren sendiko jendearen izenen atzetik, larruki onen idazketarakoan "lekuko" edo "testes" izandako lau bereter edo presbiteroen izenak ipiñi zituan gure lumalari ark: "Domno lohanes, domno Munnio, domno Ildemiro et domno Nunnio presbiteres testes".

(Orain arte "dompno" idatzi du beti, gure lumalariak, "Jauna" itzaren laburpena. Orain "domno" ipiñiko du lau apaiz auen izenaren aurrean, gero ostera "dompno"rekin jarraitzeko. Garai artako idazleen gauzatxoak!)

Lau izen oietatik iru bakarrik zaizkigu ajolagarri: Munnio, Ildemiro, eta Nunnio.

MUNNIO eta NUNNIO. Muño eta Muño, gure agoskeran. Antziñako aiek "nni" ori "ñ" agoskatzen bait zituzten. Izen auek ere, jatorriz euskaldunak ditugu, naiz gero, Gartzia bezala, Euzkadi'tik at ere asko zabalduak izan.

Larruki ontan agertzen dira beste iñon baiño leenago.

Izen bat bera ote dira? Bata bestearen antza aundikoak dira beintzat: bai idazkeraz, Munnio eta Nunnio; eta bai agoskeraz ere: Muño era Nuño.

MUNNIO, Muño, oso izen zarra da Eskalerrian. Zarrenetakoa, dokumentuei dagokienez beintzat. Gure larrukirik zaarrena VIII mendekoa da: 759'ko Jorraliaren 24'ekoa. Larruki ortan Mikel Deunaren lekaimetxeko lekaiume euskaldunen izenak agertzen zaizkigu.

Bá, lekaiume aietako batek Muñoza ("Munnoza") zuan izen, Moña ("Monnia") beste bate, eta Muñata ("Munnata") beste irugarren batek. Izen oiek danak, "Muño"ren emaketak dira. Eta baleike ori bera izatea laugarren lekaiume baten izena ere: Mumadonna. Ez bait litzake arrigarria izango "M" ori bi "N" izatea: Munnadonna. Agoskeraz, Muñadoña: zentzuz "Muña Andrea".

Oroi, MUÑA zala urte ortan bertan edo agian lentxeago Fruela'k Araba'n arrapatutako "neskatil euskaldun" aren izena: MUNIA.

"Muño", "menditxo" dala, edonork badakian gauza da. Oso ugaria, gure toki-izen eta abizenetan: Muñoz (Muño-tz. "Tz" ori ugaritasun adierazle bat da), Muñoa, Muñuzuri (Muño-zuri? ala Muñoz-uri? Izen ori daraman tokiari begiratu bearko, zer dan jakin aal izateko).

Muñagorri, nere neronen irugarren abizena da. "margo gorriko muñoa"? Ez dut uste. Nik. "muño malkartsua", "latza", "antzua", dala esango nuke: "colina, ruda, áspera, seca", gazteleraz. "Larre gorria" ere esaten bait da zentzu ortan, gaur-egun oraindik. "Muño" itza gune dutela eratutako izenak dira beste auek ere: Muñata, Igeramuño, Aramuno, Unamuno, eta, agian, baita Mundo eta Amundo berberak ere: ("Muño-ondo", "A" edergaillu batekin).

NUNNIO edo Muño ere ez da gure artean atzo goizeko giza-izena. Bai izen bezala NUÑO bai abizen bezala NUÑEZ ugari agertzen bait da gure larrukietan. Ainzuzen, 871 ontakoan aurreneko aldiz.

NUIN naparroa'ko toki-izen eta abizen bat da. López Mendizabal'en ustez, "N" edergaillu, "I"ren aldakuntza ornen dan, eta "junco" esan nai ornen duan "U"z, eta toki-adierazle dan "IN" atzizkiz eratutako izena. "Juncal" gazteleraz. Ez dakit bá...

Danadala, NUIN itzari "O" atzizki ugaritasun adierazlea alkartzen ba'zaio, NUIN-O, ateratzen zaigu. Bá orrela idsatzitako itz ori, NUINO, erdiaro zarreko jende aiek NUÑO irakurtzen zuten. Eta bizen bezala NUINEZ idatzzia berriz, NUÑEZ.

ILDEMIRUS.- Ez da esan bearrik izango, au ez dugula euskal izena. Baiñan ez da izen kristaua ere, naiz "ILDE"z asten diran Doneak ugari izan, Ildemiro bat ez bait da guzti aien artean. Ezta, "H"z idatzitako Hildemiro'rik ere.

Izena bisigota da. Au, ainzuzen, larruki ontako izen guztien artean izen bisigota bakarra. Eta au ere Asturietako bisigoten artetik ekarria. Alare, izen au

bisigota izateak ez du esan nai izen ori zeramakian apaiz jaun ura bisigota zanik. Nik daramatan izena ere ez da euskalduna, erromatarra baizik. Ni, ordea, ez nai erromatarra.

Ildemiro'ren itxurarik aundieneko izena, Ildemaro aurkitu dut amabi liburu aundiko "Bibliotheca Sanctorum" deritzan iztegi ederrean. Baiñan XI mendekoa zalarik ez digu balio berreun urte leenago IX'ean bizitu zan Ildemiro onentzat. Gaiñera, beste ura, ez zan Donea izatera iritxi; "beato" edo zoriontsu utsean gelditu zan.

Eta apaiz jaunen atzetik, beste lau "testes" edo lekuko enizenak datozkigu. Lauek anaiak dira, eta jende arruntak eskierki. Ez bait die auei lumalariak "jaun" esaten: "Et Marcellinus, et Paternus, et Severinus et Emulatus fratres hik tests". Bai, irakurle; "testes" bear luke, baiñan idazle zar eiei ez zitzaien orrelako pittinkeriengaitik axolik).

Lau izen oietan bi zaizkigu azterketagarri: Paternus eta Emulatus. Beste biak Done ongi ezagutuen izenak bait dira.

PATERENUS.- Lau Done baditugu aldareetan, izen ortakoak. Zarrena, III mendean Erroma'ra Donekepa'ren illobira erromes zijoala, Itali'n martiri eraildako kartagotarra.

Bada ordea beste Paternus bat, VI Mendekoa, orduango Euskalerrriaren muga-ondoan jaio zalako, guretzat askoz ajolagarriagoa: Lekaidea, eta berak bere buruari esaten zion lez, "peregrinus pro Christo", "Kristo'ren omenez erromesa", Poitiers'en 480'aren inguruan jaioa.

Barka eIdazu, irakurle, idazketa legor au zerbait goxatzeko, aren kondairak damaigun gertakizun xalo bat emen oroitzea.

Skubillion zeritzan lagun batekin ibiltzen ornen zan Paterno salmoak abes-tuz bidez-bide. Eta orrela, bein batean, jentillek beren sasijainkoen jaia ospatzen ari ziran uri batera iritxi ornen ziran...

Ikus orain, agian edeskia ez baiña kondaira utsa dan gertakizun ori:

"Impudica et sine fronte mulier, ut eos pudore afficeret, elatis a tergo vestimentis, posteriora illis sua monstravit. Quod impune non tulit Deus, quia nates eius ulceribus innumeris putruerunt, que sanad non potuerunt, nisi patita a servis Dei venia".

Euskeraz:

"Lotsarik eta zentzurik gabeko emakume batek, gizaseme aiek lotsatzeko, soiñekoa atzeko aldetik jasoz, atze-alde artako larrua erakutsi zien. Ez zuan ori Jainkoak zigorrik gabe laga. Bertan usteldu bait ziran emakumezko aren ipurt-masaillak, zenbatu-ezin-aiñako zorne-zauriz. Ta zauriok, Jainkoaren morroi aiek emakume aren alde barkapena eskatu zuetenean bakarrik sendatu ziran".

Poitiers, ez dago Dordoña'tik urruti. Eta Dordoña, orduan, Euskalerrri zan. Sinistekoa da beraz Paternus bere erromes-ibilketa ugariaren ondorioz, bein baiño geiagotan Euskalerrri ere iritxiko zala. Euskalduna ote zan, dordoñatarra agian, emakumezko ipur-erakusle lotsagabe ura?

Euskalerrriaren auzukoa zan Paternus Done aren izena ote zeraman gure larrukiko Paternus onek? Tolosa eta Tours'ekin batera, Poitiers izan bait zan aro artan kristautasun-zabalketaren iturrietako bat.

Alaz ere, eta arazoari beste alderdi batetik begiratzuz, euskaldunek izan dutela dirudi, beren buruei aidetasuna agertzen duten izenak ipintzeko oitura. "Osaba", gaur oraindik abizen ugaria de Araba'n. 759'ko lekaiame aietako bat "Amoña" ("Amunna") zeritzan. Eta "Moña" ("Monnia") zeritzan beste aren egiazko izena Amoña izatea ere baleike.

"Aitana" zuan berriz XI mendean izena, V Gartzia Ñaparroa'ko erregearen lagun eta aolkulari zintzoa izan zan, eta, bere errege aren bizia salbatzearren, I Errando Gaztela'koaren aurka borrokan bere bizla galdu zuan Ñaxera'ko Jaun bikain arek: ALTAÑA.

"Paternus", euskeraz, "Aitarena" da, elipsia egiñez, "Aitana".

AITAÑA ote zan gure larruki ontako gizasemearen izena ere? gero, lateraz ari zan lumalariak laterara "Paternus" itzulia?

Larrukim ontako izenak danak, edo euskaldunak edo Eliz Osoarenak diran Doneen izenak dira. Ez da bat bakarrik ere, soilki bisigoten Donetegikoa danik.

Ez da beraz IX mendeko larruki ontan bisigot-izen bat besterik, Ildemiro, eta au ere kanpotik zetorren gizon batek ekarria.

Orrek zer adierazten digun? Bisigoten kulturik ez zala Euskalerrira sartu.

Latiegi'tar Bixente

